

6. Conclusietermijnen in strafzaken en een nieuwe regeling inzake hoger beroep: een analyse van twee potpourri-ingrediënten

Joachim Meese

Docent Straf(proces)recht UAntwerpen
Advocaat-vennoot Van Steenbrugge Advocaten

I. Inleiding

1. Dat de Potpourri II-Wet¹ heel wat aan het straf(proces)recht heeft veranderd, is ondertussen door eenieder gekend. In afwachting van een grote hervorming van zowel het Strafwetboek als het Wetboek van Strafvordering² was het met name de bedoeling van de wetgever enkele ‘quick wins’ te introduceren die ervoor zouden moeten zorgen dat de strafprocedure vlotter verloopt door de ‘acute noden’ aan te pakken. Sommige van die wijzigingen zijn voor rechtspractici erg ingrijpend geweest, zoals de wijzigingen met betrekking tot de rechtsmiddelen verzet en hoger beroep, de invoering van conclusietermijnen tijdens de rechtspleging ten gronde, de beperking van het onmiddellijk cassatieberoep, de algehele mogelijkheid tot correctionalisering van misdaden en de aanpassingen aan de minnelijke schikking in strafzaken. Voor deze bijdrage is ervoor geopteerd om twee belangrijke wijzigingen uit de Potpourri II-Wet toe te lichten, namelijk enerzijds de invoering van dwingende conclusietermijnen in strafzaken en anderzijds de nieuwe regeling inzake het hoger beroep in strafzaken. Aan dat laatste onderwerp zal wel heel wat meer aandacht worden besteed, aangezien de nieuwe regeling tot meer praktijkvragen aanleiding kan geven en er ook al heel wat meer rechtspraak voorhanden is waarin deze problemen aan bod komen.

II. De conclusietermijnen in strafzaken

A. Inleiding

2. Een voor rechtspractici erg ingrijpende wijziging is de invoering van dwingende conclusietermijnen in strafzaken. Traditioneel werd met het indienen

¹ Wet 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 19 februari 2016. Zie voor een overzicht van de beleidsverklaringen die tot deze wet hebben geleid M. MINNAERT, “Hervormingen in het strafproces anno 2016: inleidende bloemlezing van beleidsteksten”, *NC* 2016, 1-16. Zie over de wet zelf o.m. X, “De wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (‘Potpourri II’), gewikt en gewogen”, *T.Strafr.* 2016, 2-58 en J. MEESE, “Een overzicht van de belangrijkste wijzigingen op vlak van strafprocesrecht”, *RW* 2015-16, 1563-1573.

² Beleidsverklaring minister van Justitie 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-0020/018, inz. 13-21. Zie ook MB 30 oktober 2015 houdende oprichting van de Commissies tot hervorming van het strafrecht en van het strafprocesrecht, *BS* 29 december 2015, 80174.

van conclusies en stavingsstukken in strafzaken (anders dan in het gerechtelijk recht) vrij soepel omgesprongen: conclusies konden ter zitting worden neergelegd zolang de debatten niet gesloten waren en zelfs zonder dat vereist was dat deze vooraf aan het Openbaar Ministerie of aan de burgerlijke partij werden overgemaakt³. Uiteraard kon in een dergelijk geval wel uitstel worden gevraagd van de zaak om nog kennis te kunnen nemen van de conclusie en om deze eventueel nog te beantwoorden. In de praktijk ontstond uiteindelijk wel meer en meer de gewoonte om toch termijnen vast te leggen, die dan weliswaar niet bindend waren⁴. Parallel daarmee werd in de rechtspraak ook een opening gecreëerd voor de strafrechter om laattijdig neergelegde conclusies toch uit het debat te weren wanneer die laattijdige neerlegging louter als dilatoir manoeuvre werd aangewend⁵. Aangenomen werd immers dat de verdediging weliswaar zelf mag kiezen wanneer een conclusie wordt neergelegd, maar dat daarbij geen misbruik mag worden gemaakt van de rechtspleging die tot gevolg zou hebben dat de rechten van de tegenpartij op onrechtmatige wijze zouden worden miskend en zelfs een eerlijke behandeling van de zaak in het gedrang zou kunnen komen⁶. Het spreekt voor zich dat deze rechtspraak wel een bepaalde mate van onzekerheid met zich meebracht voor de beklagde die nog laattijdig een conclusie neerlegde. Of er in casu sprake was van misbruik van de rechtspleging, is immers een feitenkwestie die wellicht ook niet door elke strafrechter even streng of mild werd ingevuld. Een wettelijke regeling over conclusietermijnen in strafzaken heeft dus in elk geval wel het voordeel dat de partijen op voorhand kunnen weten waar ze aan toe zijn, althans voor wat de procedure voor de vonnisgerichten betreft⁷.

Aan het voorgaande moet wel worden toegevoegd dat het strafrecht niet geheel onbekend was met dwingende conclusietermijnen. Wanneer immers de burgerlijke belangen ambtshalve werden aangehouden door de strafrechter en er vervolgens een verzoekschrift wordt neergelegd door de benadeelde zoals bedoeld in artikel 4, 3^e lid V.T.Sv., is er al sedert 2005 sprake van dwingende conclusietermijnen⁸. Artikel 4, 9e lid V.T.Sv. bepaalt dat de rechter uitspraak doet op stukken, behalve

³ Zie nog R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, 5e ed., Antwerpen, Maklu, 2012, 936-937, nr. 1867. Zie ook Cass. 10 april 2007, AR P. 07.0438.F, *JLMB* 2007, 1268, noot A. JACOBS en *Rev.dr.pén.* 2007, 879 en Cass. 19 juli 2011, AR P. 11.1154.N, *Arr.Cass.* 2011, 1706, NC 2014, 33, noot L. ARNOU en *T.Strafr.* 2012, 326, noot E. WELLEKENS.

⁴ S. DEPAUW en L. VAN PUYENBROECK, *Potpourri II: wijzigingen m.b.t. het strafrecht en de strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 2016, 27, nr. 69.

⁵ Zie bv. nog Cass. 23 december 2015, AR P. 15.0615.F, *Rev.dr.pén.* 2016, 352. Voor een recent toepassingsgeval in de lagere rechtspraak zie Corr. Brussel (12e k.) 8 april 2016, nr. 2015/BC/116, *Rev.dr.pén.* 2016, 849.

⁶ Zie bv. Cass. 30 april 2014, AR P. 13.1869.F, *Arr.Cass.* 2014, 1039, RW 2014, 1101, noot B. DE SMET, *T.Strafr.* 2016, 163, NC 2014, 39, *JLMB* 2014, 1364 en *Rev.dr.pén.* 2014, 834, noot F. LUGENTZ.

⁷ Zie hierna wat de onderzoeksgerechten en de hoven van assisen betreft.

⁸ Deze regeling werd met name ingevoerd bij wet van 13 april 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken (BS 3 mei 2005). Zie over deze wet onder meer A. SMETRYNS, "Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter en de procedure tot het regelen van conclusietermijnen en het bepalen van een rechtsdag", NC 2006, 295-301.

wanneer hij het noodzakelijk acht de partijen te horen, in welk geval die bij gerechtsbrief worden opgeroepen. Het 10^e lid van dezelfde bepaling voorziet dat de rechter vervolgens de termijnen bepaalt om conclusies te nemen en de rechtsdag. Tegen die beslissing staat geen enkel rechtsmiddel open. Verder is voorzien, in het 11^e lid, dat de conclusies die buiten termijn worden overgelegd, ambtshalve uit de debatten worden geweerd, “*behoudens akkoord van de partijen of de in artikel 748, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde uitzondering*”⁹. De wetgever had hiermee duidelijk een behandeling op het oog die gelijklopend is aan deze die van toepassing is voor de burgerlijke rechtbanken¹⁰.

B. Principe

3. De nieuwe regeling inzake conclusietermijnen in strafzaken door de Potpourri II-Wet is opgenomen in artikel 152 Sv. (dat betrekking heeft op de procedure voor de politierechtbank) en in de artikelen 189 en 209*bis* Sv. (waarin louter wordt verwezen naar art. 152)¹¹. Een eerste belangrijke vaststelling is aldus dat de nieuwe regeling enkel geldt voor de vonnisgerechten (behalve het hof van assisen), en dus niet voor conclusies die bijvoorbeeld gebeurlijk opgesteld worden in het kader van de regeling der rechtspleging. Dat betekent dus dat de hoger geciteerde rechtspraak die het mogelijk maakt om conclusies in welbepaalde gevallen uit de debatten te weren, nog steeds geldt voor wat de procedures voor de onderzoeksgerechten betreft. Die rechtspraak wordt immers ook op de onderzoeksgerechten van toepassing geacht¹².

Het door de wetgever ingevoerde systeem houdt in dat in elke zaak (zelfs voor de politierechtbank) op de ‘inleidingszitting’ conclusietermijnen kunnen worden gevraagd door een partij die nog niet heeft geconcludeerd. Er is dus geen beletsel om al een conclusie neer te leggen voorafgaand aan de inleidingszitting. Uiteraard is het ook nog steeds mogelijk dat de zaak op de inleidingszitting wordt behandeld, wat met name kan gebeuren als geen enkele partij om conclusietermijnen verzoekt of als de partijen al voorafgaand aan de inleidingszitting hun conclusies hebben neergelegd en uitgewisseld. Een en ander kan dus leiden tot onzekerheid over wat er op de inleidingszitting zal gebeuren. Dat is vrij onhandig voor de voorbereiding van de zitting, niet alleen voor de partijen, maar vooral voor de strafrechter als hij

⁹ Deze bepaling voorziet in de mogelijkheid voor een procespartij om, ten laatste dertig dagen voorafgaand aan de terechtzitting, om een nieuwe conclusietermijn te verzoeken, indien zij gedurende de termijn die aan de rechtsdag voorafgaat, een nieuw en ter zake dienend stuk of feit heeft ontdekt dat nieuwe conclusies rechtvaardigt.

¹⁰ A. SMETRYNS, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter en de procedure tot het regelen van conclusietermijnen en het bepalen van een rechtsdag”, NC 2006, 300, nr. 14.

¹¹ De regeling is in werking getreden op 1 maart 2016. Aangezien conclusietermijnen conform de nieuwe regeling worden vastgesteld op de inleidingszitting en er maar beslist kan worden tot het weren van conclusies wegens laattijdigheid indien de bij die gelegenheid vastgelegde termijnen niet werden gerespecteerd, is de regeling dus niet van toepassing op strafzaken die al werden ingeleid voorafgaand aan 1 maart 2016

¹² Het in voetnoot 5 geciteerde arrest van het Hof van Cassatie van 23 december 2015 bijvoorbeeld, had betrekking op een beslissing van een kamer van inbeschuldigingstelling.

niet op voorhand de intenties van de partijen zou kennen. Om dat probleem op te vangen wordt in de praktijk van de partijen verwacht dat zij de rechter op voorhand verwittigen van het feit dat zij op de inleidingszitting om conclusietermijnen zullen verzoeken. Dat is echter geen verplichting die bij wet bepaald is, zodat het verzuim om eraan te voldoen, niet kan worden gesanctioneerd. Artikel 152, § 1, 2° lid Sv. preciseert immers dat de rechter deze termijnen *moet* bepalen wanneer op de inleidingszitting door een partij wordt verzocht om conclusietermijnen vast te leggen. Er is dus wat dat betreft geen enkele mogelijkheid voor de rechter tot weigering van het verzoek, zodat de zaak in dat geval geenszins kan worden behandeld op de inleidingszitting. De rechter kan dus ook niet oordelen over de opportuniteit van het neerleggen van conclusies, noch kan hij de vaststelling van een conclusiekalender weigeren om redenen dat de feiten daardoor dreigen te verjaren.

4. Het voorgaande moet wel mede gezien worden in het licht van de beperkingen van de mogelijkheid om verzet aan te tekenen tegen verstekbeslissingen, die eveneens door de Potpourri II-Wet werden ingevoerd¹³. Overeenkomstig artikel 187, § 6, 1° Sv. wordt het verzet nu immers ook als ongedaan beschouwd als de eiser in verzet, wanneer hij persoonlijk of in de persoon van een advocaat verschijnt en vaststaat dat hij kennis heeft gehad van de dagvaarding in de procedure waarin hij verstek heeft laten gaan, geen gewag maakt van overmacht of van een wettige reden van verschoning ter rechtvaardiging van zijn verstek bij de bestreden rechtspleging. Daar waar het vroeger mogelijk was om verstek te laten wanneer de rechter weigerde om in te gaan op het verzoek van (de advocaat van) een procespartij om de zaak uit te stellen (al dan niet om te concluderen), kan dit dus thans niet meer, tenzij er sprake zou zijn van overmacht of een wettige reden van verschoning¹⁴. Wellicht zal de mogelijkheid om conclusietermijnen te vragen dus nu soms worden aangewend door procespartijen die om de een of andere reden onvoldoende voorbereid zijn om de zaak reeds behandeld te zien op de inleidingszitting.

5. De wet bevat geen minimum voor de te bepalen termijnen, zodat de rechter vrij oordeelt over de wenselijke termijnen. Uiteraard moet hij daarbij wel rekening houden met de inhoud van artikel 6.3.b EVRM, dat vereist dat de beklaagde beschikt over voldoende tijd en faciliteiten om zijn verdediging te organiseren. Zo werd reeds beslist dat vier dagen tijd om een dossier van 43.000 bladzijden te bestuderen, ruim onvoldoende is, zelfs al gaat het voornamelijk om documenten die bij de beklaagde

¹³ Zie hierover o.m. A. WINANTS, “Potpourri II: de nieuwe regels inzake verstek en verzet in strafzaken”, *NC* 2016, 333-339 en S. VAN OVERBEKE, “Verzet en hoger beroep in strafzaken na de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (‘Potpourri II’)”, *RW* 2015-16, 1403-1413 (deel 1).

¹⁴ In dat laatste geval is het echter eerder onwaarschijnlijk dat de rechter desondanks zou weigeren om de zaak uit te stellen.